

Základy medzinárodnej ekonómie

(vstup do problematiky)

Základná literatúra

- HEYNE, P.: *Ekonomický styl myšlení*. VŠE, Praha, 1991
(<http://www.libinst.cz/etexts/heyne.pdf>), preklad originálu publikovaného v r. 1987, kap. 21
- SALIN, P.: *Makroekonomie*. Elita. Bratislava 1993, preklad originálu publikovaného v roku 1991, kap. XIV.
- BASTIAT, F.: *Co je vidět a co není vidět*. Liberální institut. Praha, 1998
(http://www.libinst.cz/etexts/bastiat_co_je_videt.pdf), preklad originálu, publikovaného v roku 1863, str. 149-172.
- RICARDO, D.: *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray, 1821. Third edition, <http://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP.html>.
- SMITH, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Liberální institut. Praha. 2001; preklad originálu, publikovaného v roku 1776.

Doplňujúca literatúra

- FRIEDMAN, M. - FRIEDMANOVÁ, R.: *Svoboda volby*. H&H Jinočany. 1992, preklad originálu z roku 1980.
- HOLMAN, R a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení (3. vyd.)*. C, H. Beck. Praha, 2005.

1. Východiskové teórie medzinárodného obchodu

- teória absolútnych výhod (Adam Smith) – znamená, že „krajina“ sa má zamerať na vývoz tých statkov, kde sú nižšie jednotkové náklady (práce) v porovnaní s tými v krajine, kde vyváža
- teória relatívnych (komparatívnych) výhod (David Ricardo) – teória medzinárodnej špecializácie (analógia všeobecnej teórie výmeny)¹ – *špecializovať* sa pri vývoze podľa *nákladov obetovanej príležitosti* na statky, kde má subjekt v krajine relatívnu komparatívnu výhodu (nižšie jednotkové náklady ako iné subjekty v domácej ekonomike, hoci vyššie ako v krajine, kde plánuje vyvážať)

„Princíp komparatívnej výhody zdôrazňuje, že nákladom transakcie je hodnota toho čoho sa vzdávame a prospechom je hodnota toho, čo získavame.“²

„Každá krajina (to znamená každý súbor ľudí, ktorý sa nachádza na území daného politického národa) sa špecializuje na tie statky, pri výrobe ktorých je relatívne najefektívnejší.“³

Predpoklady: princíp trhu s konkurenciou a rôznosťou podmienok, mobilita práce a kapitálu vo vnútri krajiny a nemitabilita práce a kapitálu medzi krajinami

¹ Salin (1993), str. 342.

² Heyne (1991), str. 489.

³ Salin (1993), str. 343.

(v súčasnosti sa akceptuje reálnejší predpoklad menšej mobility práce a kapitálu medzi subjektmi rôznych krajín ako v rámci jednej krajiny), ...

- * **PRÍKLAD:** porovnanie absolútnych a relatívnych výhod dvoch statkov v dvoch krajinách
- teória recipročného dopytu (John Stuart Mill) – rozpracovanie teórie relatívnych výhod o rozdelenie prínosov zo zahraničného obchodu pre výhodnú výmenu pre obe strany výmeny podľa vzájomného dopytu

2. Slobodný vs. regulovaný zahraničný obchod

- princíp komparatívnej výhody (komparatívnych nákladov) – teoretické zdôvodnenie slobodného (zahraničného) obchodu
- pre obchod a výmenu medzi subjektami platia tie isté princípy ako v prípade výmen vo vnútri krajiny: trh a obojstranná výhodnosť, náklady obetovanej príležitosti a čisté výhody, resp. špecializácia

Hlavné podmienky fungovania trhu vo vnútri krajiny - dobrovoľné výmeny a neobmedzovaná konkurencia – sú kľúčovými predpokladmi aj pre dobre fungujúci zahraničný obchod tovarov a služieb. Slobodné trhové vzťahy medzi subjektami rôznych krajín prinášajú oveľa viac úžitku a statkov pri nižších cenách ako je tomu pri regulovanom zahraničnom obchode. Už pred vyše dvesto rokmi upozorňoval na to vo svojom „bohatstve národov“⁴ duchovný otec ekonómie Adam Smith. Potvrdením toho v minulosti bolo napríklad Anglicko takmer sto rokov po zrušení Obilninového zákona (v roku 1846).

Väčšina krajín však v súčasnosti aj napriek znižovaniu významu cla a existujúcim zónam voľného obchodu viac alebo menej výrazne zasahuje do zahranično-obchodných výmen. Platí pritom, že zásahy vlády a/alebo nadnárodného centra (napríklad Európskej únie – EÚ) do zahraničného obchodu obmedzujú konkurenciu a deformujú podnikanie. Navyše, ich dôsledky oproti vnútroštátnym reguláciám dopadajú na ľudí vo väčšom území, prinajmenšom v dvoch krajinách. Takéto zásahy znižujú efektívnosť výmen, ekonomickú výkonnosť daných subjektov a umelo zvyšujú ceny.

Akákoľvek „vládna ochrana“ domácich producentov je len „dymovou clonou“⁵, ktorá znižuje ich snahu byť úspešnejšími ako konkurencia na základe vlastných schopností. Ochrannárska zahranično-obchodná politika však škodí i ostatným subjektom v domácej krajine, ako tiež občanom v krajine, na ktorú smerujú dané regulácie.

Regulácie v zahraničnom obchode:

1. Clá a iné povinné platby relevantných subjektov;
2. Kvantitatívne obmedzenia dovozu;
3. Subvenčná „podpora“ vývozu;
4. Administratívne, technické a iné prekážky.

⁴ Smith ([1776] 2001).

⁵ Friedman-Friedmanová ([1980] 1992).

3. Platobná bilancia

Platobná bilancia (BP) – účet zaznamenávajúci transakcie subjektov z domácej ekonomiky so subjektami zo zahraničia

Zložky:⁶

1. bežný účet platobnej bilancie (CA, resp. ako saldo: CAB), zaznamenávajúci toky reálnych transakcií:

- obchodná bilancia, teda vývoz mínus dovoz tovarov: $(X - M)_T$
- bilancia služieb, teda vývoz mínus dovoz služieb (cest. ruchu, dopravy, ...): $(X - M)_S$
- bilancia výnosov – čisté výnosy výrobných faktorov z/do zahraničia: Y_f
- bilancia čistých bežných transferov z/do zahraničia: TR_f

$$CAB = (X - M)_T + (X - M)_S + Y_f + TR_f$$

2. kapitálový a finančný účet (CFA), zaznamenávajúci zmeny stavov na kapitálovom a finančnom účte z transakcií domácich subjektov so zahraničnými

- kapitálový účet – osobitne čisté kapitálové transfery (CT_f)
- finančný účet
 - priame (zahraničné) investície (FDI ; PZI) – zahraničný investor má vplyv na riadenie a chod podniku, kde má akcie
 - portfóliové investície (PI) (akcie, cenné papiere, deriváty..) – zahraničný investor vlastní v podniku balík akcií v podniku, ktorý mu nepostačuje na ovplyvňovanie riadenia podniku
 - čisté zahraničné výpožičky (NFB) – čisté krátkodobé a dlhodobé pôžičky z/do zahraničia

$$CFA = FDI + PI + NFB$$

Podstatné pre ocenenie rizika tokov a economic. analýzu CFA je rozdelenie týchto tokov na:

- nedlhovo tvoriace toky: CT_f , FDI a akcie v rámci PI
- dlhovo tvoriace toky: cenné papiere, deriváty, NFB

Základné účtovné identity a ich interpretácia:

$$BP = CAB + CFA$$

$$BP = -RES, \text{ kde } RES \text{ je zmena devízových rezerv, z toho platí, že: } CAB + CFA + RES = 0$$

Za predpokladu (účtovne opodstatneného) zahrnutia zmeny rezerv do BP (ako zmien stavov v zahraničných aktívach napr. z dôvodu zmien objemov zahraničnej meny, držanej centr. bankou) platí, že:

$$BP = CAB + CFA + RES = 0$$

⁶ Pre účely tohto študijného materiálu sa neuvažuje s „Ostatné nezaradené položky“ (OIN), teda položkou, ktorá zahŕňa chyby a omyly v štatistickom vykazovaní.

Platobná bilancia je účtovne vyrovnaná, keďže celkové pohľadávky a záväzky s s medzinárodnými transakciami sa musia rovnať. Z toho vyplýva, že nerovnováha (celkovej) platobnej bilancie neexistuje.⁷ Existuje „iba“ napríklad deficit bežného účtu platobnej bilancie (-CAB), ktorý je však krytý zmenami vo finančných zahraničných aktívach pasívach (FDI, PI, NFB, RES).

Účtovne však tiež platí, že:

$CAB = HNDI - DD (A)$, kde HNDI je hrubý nár. disponibilný príjem (vytvorené zdroje)
a DD je domáci dopyt (použitie)

$CAB = (S - I)$, kde S – hrubé národné úspory a I – hrubé národné

Z toho vyplýva, že vonkajšia ekonomická nerovnováha (deficit bežného účtu platobnej bilancie) je „iba“ odrazom vnútornej nerovnováhy (prevahy použitia nad vytvorenými zdrojmi v domácej ekonomike, resp. prevahy investícií nad úsporami v domácej ekonomike)

⁷ Pozri napríklad v Heyne (1991) a Salin (1993).